

Vándor László

A várkút feltárása

Somogy és Zala megye, Őrtilos és Belezna községek határán, a horvát–magyar országhatár közelében, a Mura–Dráva összefolyást kísérő dombvonulat északi végén fekvő erdős területen az 1970–1980-as években régészeti módszerekkel, majd ezt megerősítve 2005-től hadszíntérkutatással sikerült azonosítani a gróf Zrínyi Miklós horvát bán, a Dráva–Mura közti területnek, az úgynevezett Muraköznek a birtokosa által 1661 júniusától épített és 1664. július 7-én a törökök által elpusztított vár maradványait.¹

Az erődítmény nagyon fontos szerepet játszott az 1663–64. évi Habsburg–török háborúban mint háborús ok is, hiszen azt Zrínyi Miklós a Mura folyó északi, török fennhatóságú oldalán építette. A hídfőerőd jellegű várral a fő cél az volt, hogy segítségével könnyebben lehessen csapatokat átvinni a folyón az 1600 óta török kézen lévő Kanizsa, a török birodalom legnyugatibb tartományi székhelyének hátába, elvágva annak utánpótlását, lehetővé téve annak Zrínyi által tervezett elfoglalását.² Ebből az erősségből indult 1664 januárjában a Zrínyi Miklós és Julius Hohenlohe vezette, nagy európai visszhangot kiváltó téli hadjárat, és ez volt a bázisa Kanizsa 1664. évi ostromának is.

Zrínyi-Újvár területén a 2006. évi próbaásatást követően 2010 óta folyik rendszeres régészeti kutatás, amelynek eddigi eredményeiről több publikáció is megjelent.³ Ugyancsak szép számú publikáció jelent meg a régészeti kutatáshoz szorosan kapcsolódó, a vár területén és környezetében folyó hadszíntérkutatásról, műszeres vizsgálatokról, a fémleletek vizsgálatáról.⁴

A régészeti kutatásokat Költő László és Varga Máté, a Ripp-Rónai Megyei Hatókörű Városi Múzeum (Kaposvár) és Vándor László, a Göcseji Múzeum (Zalaegerszeg) régészei végzik a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (Budapest), Őrtilos és Belezna községek támogatásával.

A hosszabb előkészítő szakasz után 2006-ban egy próbaásatással, majd 2010–2016 között a vár belsejében végzett szisztematikus feltárással folytatódott Zrínyi-Újvár kutatása. Feltártunk egy hétosztatú épületet. Az épület hat, nagyjából egyforma alapterületű szobája lakóhelyiségként szolgált, a középén helyet foglaló nagyobb helyiség minden bizonnyal közösségi funkciót látott el. A gerendavázis (*Facwerk*) technikával emelt épület, ahol a falak kitöltése agyagtapasztású vesszőfonattal történt, minden helyiséget egy-egy cserépkályhával fűtötték.

¹ Vándor 2012.; Hausner–Négyesi–Papp 2005.

² Kelenik 2012.; Domokos 2012.; Vándor 2015.

³ Vándor 2012. 84–98., 1–18. kép; Vándor 2014.; Költő–Bertók–Négyesi–Padányi–Szabó 2014.; Vándor 2017.

⁴ Legfontosabbak: Hausner–Padányi 2012.; Határok fölött. Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. Szerk. Bene Sándor – Fodor Pál – Hausner Gábor – Padányi József. Budapest, 2017.

A kályhákat kályhaszemekből és kályhacsempékből rakták, a díszített csempék mázatlanok voltak, jelentős részük régebbi (XVI. század közepe, második fele) időszakból származó csempék másolata volt (köztük eddig ismeretlen típusok is voltak), kisebb százalékuk volt XVII. századi, amelyek jórészt ismert díszítőelemeket mutattak. A kályhákon alkalmazott XVI. századi motívumokat őrző csempék jórészt a várépítető Zrínyi Miklós dédapja, a Szigetváron hősi halált halt Zrínyi Miklós korából, illetve a nagyapja, Zrínyi György idejéből származtak.⁵ Az utóbbiak közül az egyik típust ismerjük a közeli, Zrínyi György által parancsnokolt, a stájer rendek által építtetett bajcsai várból.⁶

Az épületet ugyan a vár 1664. évi ostromakor kiürítették, így a kályhákon kívül minden értékesebb berendezési tárgyat elszállítottak belőle, de a járószintbe betaposódott néhány különlegesebb tárgy (perzsa fajansz, illetve habán edénytöredék) arra utal, hogy azt a vár tisztjei használhatták.⁷

1. kép

Néhány kályhacsempetípus a hetosztatú épületből

Forrás: a szerző saját fotója

Az épülettől észak-északkeletre végzett szondázó feltárások további épületet (esetleg épületeket) sejtetnek ebben az irányban, azonban ezeknek a területeknek a teljes megismerése még a közeljövő feladata.

Az épület kutatásával párhuzamosan nagy figyelmet fordítottunk a vár kútjának megtalálására és feltárására.⁸ A hetosztatú épülettől délnyugatra, egy kiterjedt mélyedés helyén – 2010/3. szelvény – el is kezdődött a kutatás. Itt már akkor is a várkutat feltételeztük. A feltárás a mélyedés aljától mintegy két méter (a várudvar szintjétől több mint három méter) mélységig történt meg, amikor egyértelművé vált, hogy amennyiben valóban a kutat találtuk meg, akkor a szokásos régészeti módszerekkel annak mélysége miatt ezt nem tudjuk feltárni. A mélyedés fokozatos beszűkülése, majd formája is egyre inkább azt jelezte, hogy a feltételezés helyes volt, viszont mivel a betöltésben zömmel XVIII. század végi, XIX. századi

⁵ Vándor 2012. 94–97.

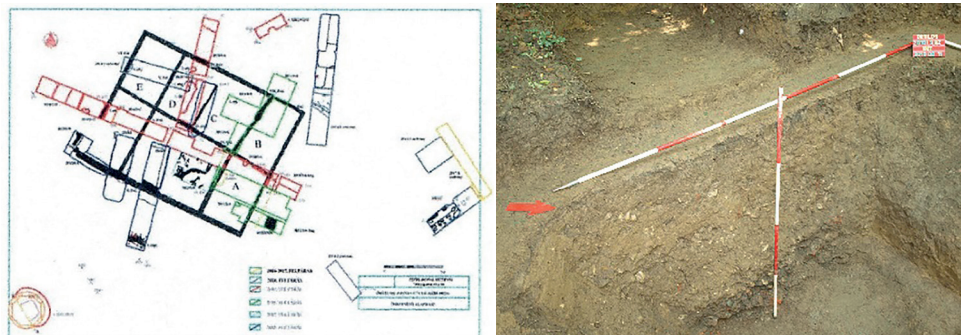
⁶ Weitschawar/Bajcsa-vár 2002. 70., 123.

⁷ Vándor 2012. 94.

⁸ A történeti források alapján a kút feltárásának ügye kiemelt feladatként szerepel a vár kutatásáról szóló és annak hasznosítását megtervező tíz intézmény és település által 2007. szeptember 30-án aláírt szándéknyilatkozatban. Papp 2012. 129–131.

tárgyi anyagot találtunk, ez némi bizonytalanságra adott okot. Mindenesetre már akkor arra gondoltuk, hogy mivel a vár területét a 18. századtól szőlővel ültették be, s itt a közelben egy préház is állt – aminek alapozását megtaláltuk –, az itt gazdálkodók a területen lévő beomlott kút által keletkezett mélyedésbe hordták a hulladékaikat.

Mivel a további kutatás szakképzett személyt és felszerelést, és nem utolsósorban jelentős anyagi eszközöket igényelt volna, ami nem állt rendelkezésre, a további mélyítést elhalasztottuk, és az épületfeltárássra, valamint a védművek nyomvonalának meghatározására koncentráltunk.

2. kép

A feltárt épület és a kút felmérési dokumentációja

Forrás: a szerző saját fotója

A 2010-es kutatás a kútnál

Mivel a vár védműveit a védők már az ostrom alatt aláaknázták,⁹ de felrobbantásukra már nem volt idejük, a rombolást a várat elfoglaló törökök ezek felhasználásával és utászcsapataik hathatós közreműködésével alapos munkával befejezték, az ez irányú kutatás, neheztve az erdő borította tereppel, nem volt egyszerű. A védművek megmaradt felszíni nyomainak további rombolása az 1950-es évek első felében a Jugoszlávia felé kiépített erődrendszerrel folytatódott. Végül is a hadszíntérkutatás és a geofizikai mérések segítségével kimutathatóvá váltak az elégett palánkfal egy részének nyomai, s az itt végzett ásatás eredménnyel járt. Előkerült az egykori sarkantyúbástya déli oldalának egy falszakasza, amely lehetőséget teremtett a falszerkezet rekonstrukciójának megrajzolására, másrészt az előkerült lövedékek jól dokumentálták a vár ezen szakaszát ostromló tűzérség tevékenységét.¹⁰

A 2016-ig terjedő időszak feltárássai alapján jól körvonalazódott a vár belső területének elrendezése, és az annak központjában elhelyezkedő kúthoz való viszonyulás.

Mindezek után a kút feltárássára összpontosítottuk a figyelmet. Mindenképpen fontosnak tűnt, hogy a korábban – 2010-ben – megtalált, és kútként meghatározott

⁹ Domokos 2012. 63.

¹⁰ Költő–Bertók–Négyesi–Padányi–Szabó 2014.

objektum valós mélységét meghatározzuk, ezzel azonosságát igazoljuk. Először a Nemzeti Közzolgálati Egyetem segítségével és eszközeivel, kézi erővel végzett fúrásokkal próbálkoztunk, amelyekkel azonban nem tudtunk megfelelő mélységre lehatolni, így a kitűzött célt elérni.

Ezek után 2016 nyarán motoros fúróeszközzel terveztük a kutatást folytatni, de erre nem került sor, mivel az egyetem segítségével sikerült radaros leletfelderítést végezni, amelynek eredménye egyértelművé tette, hogy az 1661–1664 között létesített kút a 2010-ben feltételezett helyen, a 2010/3. szelvényben található. A radaros mérések értékelésekor ugyanis kiderült, hogy ezen a helyen valóban egy mély objektum található. A radar a felső rétegekben a törmelékes feltöltődés miatt nem adott értékelhető képet, de 7–8 méteres mélységben homályos, de többé-kevésbé szabályos kör-, illetve sokszögformát detektált. Érzékelhető volt továbbá az egyik oldalon az objektum bélelését alkotó keret is, gerendaszerű sáv formájában. Miután most már bizonyossá vált, hogy korábbi feltevésünk helyes volt, és az egykori kút helyét megtaláltuk, a folytatás mikéntjét kellett meghatározni. Az a döntés született, hogy kútásó módszerrel kezdünk neki a teljes feltárásnak, amelyhez sikerült szakembert szereznünk.¹¹

A kút a történeti forrásokban

Mindenekelőtt arról kell szólni – mint a korábbi utalásokból kitűnik –, mi indokolta, hogy egy a kútfeltárásoknál szokásosan várható eredményen túl ez a munkarész kiemelten fontos volt, és mit jelentett az objektum feltárása nemcsak a vár története, hanem az 1663–1664-es évek magyarországi eseménytörténete szempontjából is. Ezt pedig a korabeli források alapján érthetjük meg.

A kútra vonatkozóan mind török, mind magyar forrással rendelkezünk.

A vár ostromakor jelen lévő török szemtanú, Evlia Cselebi a következőket írja: „A vár kerülete háromezerhatszáz lépés, közepén egy vízi kút van. A kutat fedő deszkazsindelyes kupola tetején egy aranyos fényes zászló volt, melyet arról a Türbe-erődítményről loptak el, a hol Szulejmán khán belső részei vannak eltemetve. A nagyvezír a zászlót levétetvén, újra a Türbére küldötte s a mohácsi béget és a pécsi béget megbízta a dicső Türbének és erődítményének kijavításával.”¹²

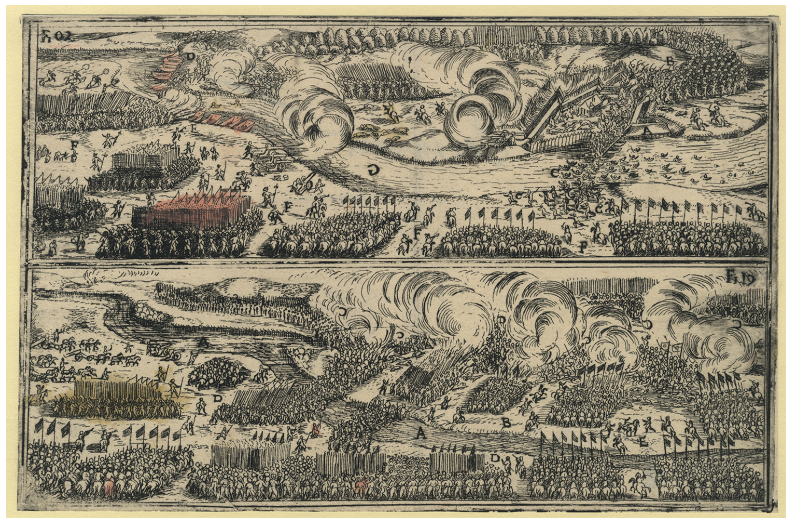
A másik helyszínen lévő tanú, Esterházy Pál emlékirataiban a vár elfoglalása után történekről, a kút elpusztításáról így írt: „A tanácskozást követő reggel [...] mindezzel be nem érve a várnak kitűnő vízü kútját teletömték keresztény holttestekkel [...]. Mindent összevéve az egész várat három nap alatt a hadsereg fáradhatatlan munkájával úgy tönkretették, hogy nyomát sem lehetett megtalálni.”¹³ Miután Esterházy mindezt nemcsak a Mura túlsópartjáról szemlélte, hanem: „Azon a napon, amikor az ellenség elvonult, odamentem a lerombolt vár helyére [...]”, és a helyszínt beleértve a török ostromsáncokat is, mint írja „gondosan tanulmányoztam”, a kúttal kapcsolatban a leghitelesebb tanúnak kell tekintenünk.

¹¹ A kútásást Tóth Balázs kaposvári kútásó mester és csapata végezte.

¹² *Evliá* 1985. 591.

¹³ *Esterházy* 1989. 167.

A kút létezésének harmadik fontos forrása az Esterházy Pál *Mars Hungaricus*ához csatolt helyszínrajz, amely megközelítőleg a feltalálás helyén ábrázol egy objektumot, amely a kúttal azonosítható.¹⁴

3. kép

Az Esterházy Pál-féle térképlap

Forrás: MNL OL T. 2. XXXII. téka, 1064

A forrásokból kirajzolódik a kút kiemelt szerepének története. A téli hadjárat során a Szulejmán szultán türbéki síremlékről elhozott kupoladísz Zrínyi győzelmének dokumentumaként díszítette az általa épített vár kútja feletti fahindelyes kupolát, s ennek következménye volt a török bosszú, a védők holttesteinek a kútba dobálása.

A kút feltárása és bemutatása mindezek alapján a tervezett emlékhely szempontjából is igen fontos szerepet kapott.

A kút feltárása¹⁵

A kút feltárását a terület 2010-ben megkezdett megtisztítása, az omlások eltávolítása után szokványos kör alakban kezdtük. A betöltésből három méter mélység után eltűntek az újkori anyagok, a minimális leletanyag, amely előkerült, a XVII. századból származott, és nyilvánvalóan a kútgödör beomlásával sodródott a felszínről a mélybe.

A betöltésben az ásás során először találoztunk zöldmázás kályhacsempékkel, illetve azok töredékeivel, ezek egy a kút közeléből, egy még fel nem tárt fontosabb épületből származhatnak.

¹⁴ MOL T 2. XXXII. téka, 1064. M. I. O. jelzetű mester: Zrínyi-Újvár 1664. évi ostromának helyszínrajza.

¹⁵ A feltárás rövid összefoglalása: *Költő-Vándor-Varga* 2018.

4. kép

A kút mélyítésének első fázisa

Forrás: a szerző saját fotója

Mintegy 4 méter mélység elérése után a feltárás a területet övező gerendaszerkezet kiépítésével és a föld, valamint a kútásó le- és feljutását biztosító háromlábú vasállvány felállításával folytatódott.

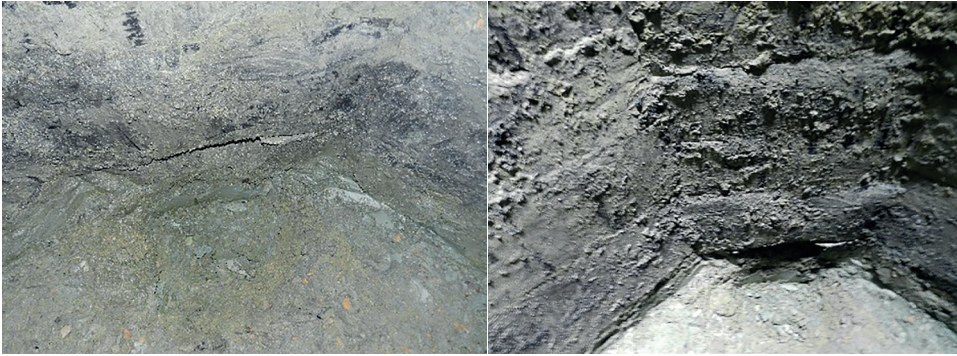

5. kép

A kút feltárás közben, a feltárás eszközei

Forrás: a szerző saját fotója

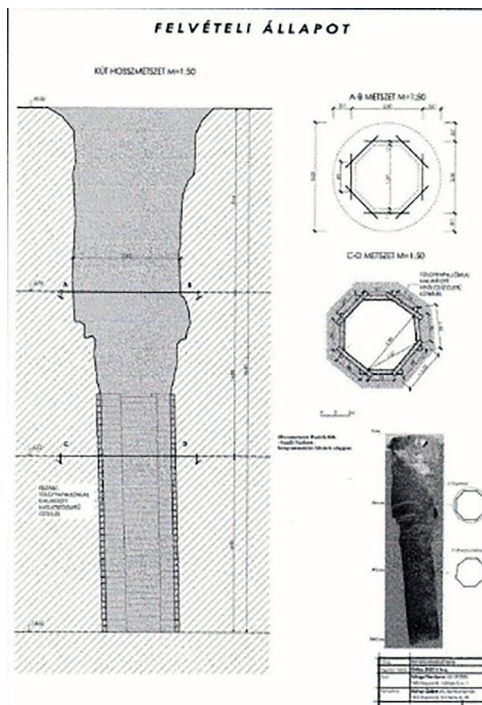
A betöltésben 6 méterig haladva kiderült, hogy a kútfal omlásai miatt a középtengelytől némileg elcsúsztunk, így a feltáró gödröt korrigálnunk kellett.

6. kép
A kút alja

Forrás: a szerző saját fotója

Nem sokkal később, 7 méter körül először elszíneződésként jelentkezett, majd valóságosan is előkerült a fából készült kútbélés, és megállapítható volt, hogy a kút alakja nem kerek, hanem nyolcszögletű.

7. kép

A kút dokumentációja: Függőleges és vízszintes metszet, valamint a Pazirik Kft. által készített 3D felmérés

Forrás: Pazirik Kft.

Miután pontosan tisztázódott a kút alakja, majd 7,8 méteren már a nagyon jó állapotban megmaradt fabélés is előkerült, a feltárást a bélleten belül folytattuk. Alig több mint egy méter további mélyülés után a betöltésben faelemek, köztük igen nagy darabok jelentkeztek a kútbéllethez hasonlóan jó állapotban. Legfelül egy igen nagy, fatörzsnak látszó darab volt, álló helyzetben, a béllethez támaszkodva. Ennek épségben való kiemelése meglehetősen nehéz – de végül is sikeresen megoldódó – feladatnak bizonyult. A felszínre hozása után kiderült, hogy az egykor a kút mellett állt, egy fatörzsből kivájt itatóvályút sikerült megtalálnunk. Helyzete alapján ezt dobták utoljára a mélységbe a törökök a kút megsemmisítésekor.

8. kép

Az itatóvályú a kútban, kiemelés közben és tisztítás után

Forrás: a szerző saját fotója

A vályú kiemelése után a feltáró munkát már csak a kútba dobált nagy mennyiségű faanyag nehezítette, amelyek közt egy több mint négyméteres gerenda is akadt. A faanyag döntő része azonban egyértelműen a kútépítmény darabjaiból állt. Találtunk béléselemeket, a kút-káva részeként azonosítható töredékeket, jól lehetett azonosítani a vízkiemeléshez szükséges szerkezeti darabokat, és felszínre kerültek a kút felett álló védőépítmény, a forrásokban említett „kupola” egyes részei is.

A faanyag közé szorulva – nem nagy számban – emberi maradványok, koponyatöredékek, állkapocs és hosszúcsontok is voltak.

Emellett ugyanitt ruhamaradványok, elsősorban a jobb állapotban megmaradt, bőrből készült viseleti darabok, a ruhák díszítésének néhány darabja, valamint néhány, a fegyverzethez tartozó tárgy is előkerült.

A kút legalsó rétegében talált tárgyak a használatkor behullott, illetve a kút avagy inkább a kútház építésekor belezuhant tárgyakkal álltak.

A kút alját 14,62 méter mélységben találtuk meg, ahol a bélés alját – amely minden alátámasztás nélkül az agyagos talajra támaszkodott – elértük.

A kút szerkezete és a kútelelemek

Az eredeti kút építése egy körülbelül 3 méter átmérőjű akna építésével kezdődött, amelynek belsejében, eredetileg a kút teljes mélységében nyolcszögletű fabélést építettek ki. A bélés oldalai jelen állapotukban nem egészen szabályos nyolcszöveget alkotnak, az oldalak hossza 76 cm és 93 cm között változik. A közel párhuzamos oldallapok távolsága 200–220 cm.

A nyolcszögletű kút bélése fűrészelt végű, a könnyű illesztést lehetővé tevő tölgy-fapallókból állt. A bélést alkotó elemek úgy lettek kialakítva, hogy könnyen egymásba illeszthetők legyenek, és az előre elkészített darabok esetleges pontatlanságai az illesztő-pontokon ne okozzanak problémát. Ezzel a módszerrel a kiásott kút bélelése igen gyorsan megtörténhetett.

A feltárás során előkerült nagy mennyiségű faanyag, amely a kút felépítményét képezhette, döntően erősen sérült, égett volt, ami azt jelezte, hogy azok az égés során avagy azt követően kerültek a kútba.

A kút kávarésze néhány darab alapján rekonstruálható volt. A béllettel azonos elemek képezték a felmenő részt is, amelynek zárása vízszintes, széles pallódarabokból lett kialakítva. A vízvétel a kerek kutaknál ismert hengeres szerkezettel történt. A függőlegesen átfúrt tartógerendákba a henger, amelynek két végét vaspánttal erősítették meg, vascsapokkal volt rögzítve. A henger hajtószerkezete, amely vagy kerék, vagy hajtóvas lehetett, sajnos nem került elő.

9. kép

A kúthenger vége vasalással és vascsappal, valamint a vascsap

Forrás: a szerző saját fotója

A kutat fedő felépítmény az előkerült elemtöredékekből nem volt egyértelműen rekonstruálható. A korabeli leírásokból azonban kitűnik, hogy ez kupola alakú volt. Fedése fazsindelyekkel történt, az írásos forrás adatát az előkerült darabok igazolták.¹⁶ A kupola alakja kerek vagy szögletes alapú lehetett, a faipari szakemberek szerint az ácstechnika alapján a szögletes megoldás valószínűsíthető. Az előkerült néhány mintára fűrészelt deszka alapján a kútkáva felett, azt övezve szépen kivitelezett védőkerítés lehetett.

A leletekről

Mivel az előzetes jelentésünk írásakor a leletanyag restaurálása még nem fejeződött be, a megmenthető faanyag konzerválása is folyamatban van, ezekről csak általános, korántsem

¹⁶ Ahogy említettük, a kútásást Tóth Balázs kaposvári kútásó mester és csapata végezte.

teljes és végleges áttekintést tudunk adni. Mivel a kútból előkerült tárgyak is a restaurálás, konzerválás különböző fázisaiban vannak, bemutatásukra egységesen az előkerüléskor készült felvételeket használok.

A legnagyobb mennyiségben előkerült leletanyag a kútház, a kútkáva, illetve a beomlott bélés elemeiből állt, amelyek között néhány olyan darab is lehetett, amely a környező épületekből származott.

10. kép

A kútból kiemelt faelemek és a kút béléslemei

Forrás: a szerző saját fotója

Az egyértelműen azonosítható leletek közül kiemelkedő darabok a már tárgyalt kúthenger égett töredékei, az azt tartó egyik gerenda töredéke, kávadarabok és béléslemei, valamint a kupolához tartozó fazsindelyek, köztük ép darab is van, valamint néhány fűrészelt, ép és töredékes díszítőelem.

Az előkerült faanyag értékelhető részéről részletes rajzi felmérés készült.

11. kép

A kút felépítményéhez tartozó, formázott fenyődeszka darabok

Forrás: a szerző saját fotója

A legnagyobb, fából készült tárgy a kút mellett egykor állt itatóvályú volt, amelyet helyzete alapján utoljára hajítottak a kútba. A puhafa anyagú, egy törzsből kivájt vályú majdnem ép állapotban került elő.

12. kép

Az itatóvályú a kiemelés után

Forrás: a szerző saját fotója

A faleletek végleges konzerválásáig történő állagmegőrzését a Zalavíz (Zala megyei vízmű) tette lehetővé.

A fémleletek közül említést érdemelnek a fegyverek, egy enyhén ívelt pengéjű fok-éles szablya, amelynek pengéje hegye letörött, valamint egy nyugati típusú sisak, továbbá két tömör vas, valamint nagyobb számú különböző kaliberű kerámia ágyugolyó és ólom puskagolyó.

13. kép

A kútban talált sisak, szablya és a vas és kerámia ágyugolyók

Forrás: a szerző saját fotója

14. kép

Puskatus a tulajdonos monogramjával

Forrás: a szerző saját fotója

A legérdekesebb és egyedülálló leletcsoportot alkották a jó állapotban megmaradt fa puskatusok. A puskacsöveket a más stílusú tust használó törökök valószínűsíthetően letörték róluk, nyilván újbóli felhasználás céljából, a tusokat pedig a kútba dobálták. Közülük az egyiken betűk láthatók, feltehetően a tulajdonosuk monogramja.

15. kép

Arany rátét és kapocs, bronzgomb

Forrás: a szerző saját fotója

A kútba a beledobált holttestekkel kerülhettek a ruházati darabok. Sajnos a textiltől készültek szinte teljesen megsemmisültek, csak néhány összecsomósodott szálmadarvány utalt létükre. Viszont nagyon jó állapotban maradtak meg a bőrből készültek, a különböző szíjdarabok mellett olyan darabok is vannak, mint egy majdnem teljesen ép bőrsapka, amelyet a sisak alatt viselhettek, valamint a csizmaszár- és talpdarabok, köztük egy szépen díszített csizmaszár.

16. kép

Bőrsapka és díszes csizmaszár a kútból

Forrás: a szerző saját fotója

A kút aljához közeledve voltak várhatók a használat közben belehullott tárgyak. Sajnos a kút nagyon rövid idejű használata miatt eléggé kisszámú ilyen lelet volt. A kerámia mellett említést érdemel egy kis fahordócska, amely vesszőabronccsal volt eredetileg összefogatva.

17. kép

A fahordócska darabjai

Forrás: a szerző saját fotója

A kút alján három olyan tárgy is előkerült, amely a kút építésekor eshetett a mélybe. Az egyik egy szöghúzó, 18 cm hosszúságú ácsszekerce, a másik egy fakalapács, a harmadik pedig egy vas fűrészár.

18. kép

A kút alján talált szekerce, fakalapács és fűrészár

Forrás: a szerző saját fotója

A faanyag vizsgálata

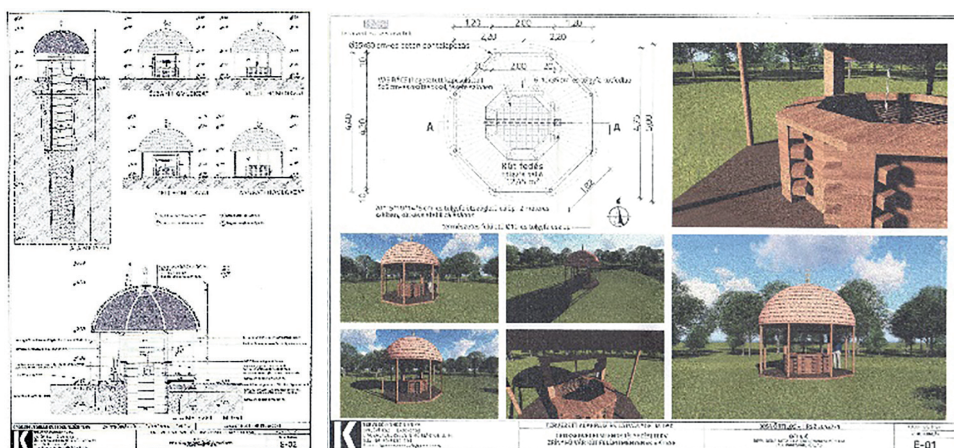
A faleletekből dendrokronológiai és fafaj-meghatározásra mintákat vettünk. A feltárt faanyag vizsgálatát Grineusz András végezte el. Ennek eredménye teljes mértékben összhangban áll Zrínyi-Újvár építésének történeti adataival, miszerint a kút építésének faanyagát 1658 után vágta ki és használták fel. Az építéshez főleg tölgyféléket, a fedéshez, díszítéshez fenyőt használtak, de előfordultak más fafajok, így például szil is.

A kút további sorsa (rekonstrukciós terv)

A feltárás közben engedélyezettett állagmegóvási tervnek megfelelően az eredeti állapotban megmaradt faszerkezetet rejtő részt az eredeti bélésszerkezet megtalált magasságáig (–14,62 és körülbelül –5,5 m között) az objektumból kikerült földdel visszatemettük, hogy azt megőrizzük az utókornak.

A feltárt objektum rekonstruálható, részleges helyreállítása, védőépület alatti bemutatása a feltárás közben elfogadott, engedélyezett állagmegóvási tervek alapján megoldható. Ennek alapján a továbbiakban a kút bemutatását az eredeti bélésszerkezetnek az egykori járószinttől számított körülbelül 5–5,5 m mélységig fából történő rekonstruálásával, annak körülbelül 1 méterrel a felszín fölé hozásával, vasráccsal történő fedésével kívánjuk megoldani. A kút fölé az egykori leírást idéző faszindelyes kupolafedés – amely az emlékhelyre látogatóknak esőbeállóul is szolgálhat – lett tervezve.

A tervezett rekonstrukció elkészültéig az objektumot stabil ideiglenes fedéssel láttuk el.

19. kép

A kútrekonstrukció dokumentációjából

Forrás: Kondor Erika építész, Zalaegerszeg

Összegzés

A rövid idejű használat során kevés, a vár használatával, katonáival kapcsolatos tárgy hullott a kútba, annál több volt a vár és annak kútjának pusztulását dokumentáló leletanyag.

A kút feltárása igazolta az írott forrásokat, amelyek szerint a várhoz hasonlóan ezt is tudatosan igyekeztek a várt elfoglaló törökök teljesen használhatatlanná tenni. A kútház elemein található égésnyomok keletkezhetnek az ostrom ideje alatt, de lehetséges, hogy a törökök gyújtották fel a vár elpusztításakor. Az azonban bizonyos, hogy a nem teljesen elégett, szétszedett, szétvert szerkezetet tudatosan dobálták a kútba, a kúthoz tartozó itató-vályúval együtt.

Esterházy tudósítása a helyszínről és arról, hogy a törökök a vár elfoglalásakor elesett védők tetemeit a kútba dobálták, igazoltnak tekinthető az előkerült maradványok alapján. Hogy miért csak kevés emberi maradványt találtunk, arra azok jellege és a leletek egy csoportja is magyarázatot ad. Az emberi maradványok, eltekintve egy koponyatörédektől, zömmel hosszúcsontok és egy állkapocs, amelyek a test legkönnyebben leváló, leszakítható részei. Bizonyos, hogy a török elvonulása után a Mura túlsó partjáról a partot védő sereg tagjai közül többen – Esterházy Pálhoz hasonlóan – átmentek az elpusztított várba megtekinteni, mi maradt belőle. S mivel szembesültek a kútba dobált társaik sorsával, valószínűsíthetően kiemelték őket, hogy rendesen megad hassák nekik a végtisztességet. Ezen művelet során a kútba dobált faserkezetek közé szorult holttestek néhány testrésze leszakadhatott. Megerősítik ezt a feltevést a kútban talált, a faelemek közül előkerült viseleti darabok, amelyek jelenléte itt egyébként nehezen lehetne magyarázható. A bőrből készült,

és így megmaradt, valamint a sajnos elpusztult textil ruhamaradványok a testrészekhez hasonlóan a kiemeléskor szakadhattak le a holttestekről.

A holttestek törökök általi kútba dobálásának két oka is lehetett. Az egyik a bosszú a nagy Szulejmán szultán sírjának meggyalázásaként értelmezhető, onnan elhozott és a kútra helyezett kupoladísz miatt. A másik, hogy a holttestekkel a kutat megfertőzték, s elvonulásuk után, ha netalán a várat és benne a kutat újra akarnák építeni, ezzel annak használatát megnehezítsék.

A feltárt 14,62 m mélységű kút jelentőségét mindezekén túl egyrészt az adja, hogy a mai Magyarország területén ez az egyetlen, közvetlenül Zrínyi Miklóshoz, történelmünk kiemelkedő alakjához köthető megmaradt, bemutatható épített emlék. A kutatás szempontjából pedig az, hogy feltárásával egy olyan kútszerkezetet, építési módot dokumentálhatunk, amely eddigi ismereteink szerint párhuzam nélkül áll.

A kútban talált leletek nagymértékben hozzájárultak Zrínyi-Újvár történetének megismeréséhez, bizonyították az ostromról szóló egykorú leírások hitelességét. A várban először kerültek elő a védőihez közvetlenül kapcsolódó tárgyi emlékek, egyedülálló viseleti darabok és kézifegyverek.

Nem utolsósorban a további kutatásnak is irányt mutatott a kút feltárása. Az itt talált kályhacsempék minőségi eltérése a korábban megismertektől egy előkelőbb épület – vélhetően a kapitány szállása – létezését tették bizonyossá a kút környezetében. Ennek helyét a terepadottságok alapján a várudvar közepén elhelyezkedő kúttól délre feltételezhetjük.